บ้านเหมืองล้อม ต. ดอกคำใต้ อ. ดอกคำใต้ จ. พะเยา

- พื้นที่ตำบลดอกคำใต้มากกว่าร้อยละ 90 เป็นพื้นที่ปลูกข้าวนาดำ (แผนภาพที่ 16) ตำบลดอกคำใต้ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน พื้นที่ศึกษา หมู่ 1 และหมู่ 2 บ้านเหมืองล้อมและบ้านสันกลาง จำนวนครัวเรือน ม.1 235 ครัวเรือน และ ม. 2 174 ครัวเรือน พื้นที่ถือครองเฉลี่ยทั้ง 2 พื้นที่ 15 ไร่ พื้นที่ส่วนมากเป็นที่นา 95 % และเป็นที่สวนประมาณ 5 % ไม่มีพื้นที่ไร่
- ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่นาลุ่ม 100 % พื้นที่นาทิศเหนือเหนือคลองร่องช้างจะเป็นพื้นที่นาของ ต.สันโค้งที่เป็นพื้นที่นาดอนดินดี ส่วนทางทิศใต้จะเป็นนาลุ่มแบ่งเป็นนาลุ่มประมาณ 70 % นาลุ่มน้ำท่วมประมาณ 30 % ลักษณะดินเป็นดินเหนียวสีแดงปนดำ ในทั้ง 2 พื้นที่ พื้นที่นาน้ำท่วมจะครอบคลุมพื้นที่ ม. 1, ม. 2, ม.3, ม.10 พื้นที่ม. 1 มากที่สุด (80 %) เนื่องจากเป็นที่บรรจบของแม่น้ำจาก คลองร่องช้าง คลองเหมืองกลางและแม่น้ำอิงทำให้การระบายน้ำไม่ทันเกิดน้ำท่วมขังบางปีจะมีน้ำท่วมขังประมาณ 1 เดือน การสร้างถนนทำให้บริเวณพื้นที่นาลุ่มซึ่งเคยได้ผลผลิตดีกลายเป็นที่นาน้ำท่วม ส่วนนาลุ่มจะครอบคลุมพื้นที่ ม. 2, ม3 และ ม. 7 สัดส่วนพื้นที่นาของ ม. 2 มากที่สุดประมาณ 60 %
- กรณีนาน้ำท่วมมีน้ำท่วมผลผลิตจะลดลงประมาณ 30 % ซึ่งในนาลุ่มเสียหาย 5 %

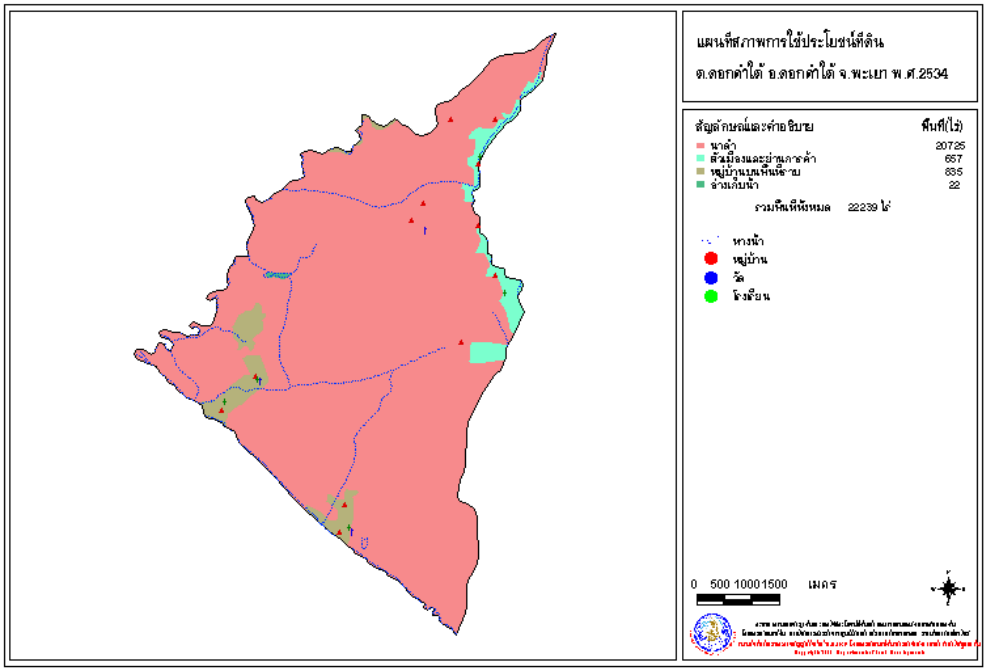

แผนภาพที่ 16 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ต. ดอกคำใต้ อ. ดอกคำใต้ จ. พะเยา

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2543

ตารางที่ 39 คุณสมบัติพื้นที่นาลุ่มและนาน้ำท่วม บ้านเหมืองล้อม ต. ดอกคำใต้

	นาลุ่ม			นาน้ำท่วม		
สัดส่วน	70 %			30 %		
พันธุ์ข้าว	มะลิ105	กข6	กข15	มะลิ	กข6	
สัดส่วนพันธุ์	75 %	20 %	5 %	80 %	20 %	
ผลผลิต (กก./ไร่)	500	800	450	500	600	
ลักษณะดิน	ดิน			ดินลูกรัง		
การจัดการปุ๋ยเคมี	1. 16-20-0 หลังปลูก 7 วัน 25 กก./ไร่ 2. 16-20-0 ตั้งท้อง 16 กก./ไร่			เท่ากัน		

พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรเคยปลูก

1. ข้าวเหนียวสันป่าตอง ต้นสูง ล้มง่าย ผลผลิตน้อย
2. ข้าวเจ้าปี เก็บเกี่ยวช้า ราคาไม่ดี มีข้าวมะลิ 105 มาแทน
3. กข 10 เลิกปลูกแล้วเนื่องจากข้าวแข็ง ไม่อร่อย
4. ข้าวเหลืองใหญ่ ข้าวนาปีผลผลิตน้อย เก็บเกี่ยวช้า
5. ข้าวดอใต้ ข้าวหอม ผลผลิตน้อย เก็บเกี่ยวเร็ว นกเข้าทำลายมาก
6. ข้าวก่ำ เม็ดดำยาว เวลาเก็บเกี่ยวเหนียว มีกลิ่นหอม

ตารางที่ 40 เศรษฐกิจครัวเรือนของ ต. ดอกคำใต้

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน	ระดับเศรษฐกิจ	เหตุผล
1	235	*	ทำนาเพียง 1 ครั้ง ไม่มีอาชีพอื่น
2	174	*	ทำนาเพียง 1 ครั้ง
3		**	ติดถนน และทำเลค้าขายดี
4		**	มีการทำประมงเลี้ยงปลาในบ่อเสริม
5		**	มีการปลูกกระเทียม เนื่องจากน้ำและดินดี
6		***	ทำจักสาน/โรงงานมะเขือเทศ มีรายได้ตลอดปี
7		*	ทำนาเพียง 1 ครั้ง
8		**	มีการปลูกกระเทียม ดินดี น้ำดี
9		***	พืชสวนครัว รายได้ตลอดปี
10		***	พืชสวนครัว รายได้ตลอดปี

ตารางที่ 41 ระบบการปลูกพืช

	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
นาลุ่ม						◄——►		◄——————————►				
						กล้าหว่านปลายมิ.ย.		ปลูกปลายก.ค.-ต้นส.ค.				
นาน้ำท่วม				◄——►	◄——————————►							
				กล้าหว่าน เม.ย.-พ.ค.				ปลูกปลายพ.ค.				

เกษตรกรจะปลูกข้าวเพียงฤดูเดียวทั้งนาลุ่มและนาน้ำท่วม

นาลุ่ม : เกษตรกรหว่านกล้าปลายเดือน มิ.ย. กล้าอายุ 30 วัน และจะเริ่มปลูกปลายเดือนก.ค. ถึงต้นเดือน ส.ค.

นาน้ำท่วม : เกษตรกรหว่านกล้าเดือนเม.ย. กล้า 20 วันต้องใส่ปุ๋ยเร่งการเจริญเติบโตจนกล้ามีอายุประมาณ 45-50 วัน ปักดำปลายพ.ค. เกษตรกรต้องปลูกข้าวเร็วกว่านาลุ่มเนื่องจากต้องหนีน้ำมีน้ำท่วมกล้าปลายเดือนมิ.ย.

ปัญหาในการปลูกข้าว

ทั้ง 2 พื้นที่มีปัญหาคล้ายกัน แต่นาน้ำท่วมจะพบการระบาดของปัญหาก่อน

1. ปูและหอยเชอรี่ระบาด ปัญหาปูเสียหายมาก ถ้าปล่อยไว้เสียหายประมาณ 80 % แต่แก้ไขได้โดยการใช้ยา และเอาน้ำออกจากนา และปลูกซ่อม
2. ขอบใบแห้งพบทุกปี ในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน ก่อนใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2
3. หนู
4. ไหม้คอรวง

ปัญหาน้ำท่วมจะพบทั้งนาลุ่มและนาน้ำท่วม แต่ความรุนแรงแตกต่างกัน

นาลุ่ม : ฝนจะเริ่มตกประมาณปลายเดือนมิ.ย. เป็นระยะกล้า โอกาสเกิดประมาณ 1 ครั้งใน 5 ปี เกษตรกรแก้ปัญหาโดยการหว่านกล้าใหม่ถ้ากล้าเสียหายมากและ น้ำท่วมครั้งที่ 2 ต้นเดือนสิงหาคม น้ำท่วมประมาณ 5-7 วัน ซึ่งน้ำจะไหลจากทางด้านใต้ไปทิศ

เหนือ (น้ำจากคลองร่องช้าง คลองเหมืองกลาง กว๊านพะเยา) ซึ่งความเสียหายน้อยกว่านาน้ำท่วม เกษตรกรจะแก้ปัญหาปลูกซ่อมกล้าโดยแบ่งจากกอข้างเดียง

นาน้ำท่วม :พบปัญหาน้ำท่วมทุกปี น้ำท่วมครั้งแรกพบในระยะกล้า แต่ไม่รุนแรงเท่ากับน้ำท่วมครั้งที่ 2 ในระยะประมาณต้นเดือนสิงหาคม เนื่องจากน้ำท่วมขังนานกว่าประมาณ 1 เดือน เกษตรกรแก้ปัญหาโดยการปลูกซ่อมกล้าโดยน้ำกล้าจากนาลุ่มไปปลูกซ่อมหรือซื้อกล้าจากเกษตรกรเพื่อนบ้าน

แหล่งขายผลผลิตข้าว (ขายเป็นข้าวเปลือก)

1. พ่อค้าในหมู่บ้าน และพ่อค้าต่างอำเภอ 80 %
2. โรงสีภายในจังหวัดพะเยา 10 %
3. สหกรณ์ 10 %

แหล่งเมล็ดพันธุ์

1. ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อชุมชนดอกคำใต้ 10 % (เริ่ม ปี 2542-43 ขยายเป็นพื้นที่ปัจจุบัน 7000 ไร่ พื้นที่ผลิตครอบคลุมพื้นที่ ตง บุญเกิด ต. ดอกคำใต้ และตง บ้านถ้ำ)
2. สหกรณ์ 10 %
3. ศูนย์วิจัยข้าวพาน จ. เชียงราย 70 %
4. ศูนย์วิจัยข้าวที่ 8 จ. พะเยา 10 %

เกษตรกรที่เก็บเมล็ดพันธุ์เอง ยังคงมีแต่น้อย เกษตรกรจะคัดรวงที่ปนออก เก็บเมล็ดพันธุ์ทุกปี การเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์จะเปลี่ยนก็ต่อเมื่อเมล็ดติดโรค เช่น โรคถอดฝักดาบ

ข้าวในเศรษฐกิจชุมชน

1. เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภาคการเกษตร 95 % ได้แก้ ปลูกข้าว เลี้ยงวัว และทำประมงเลี้ยงปลา อาชีพนอกภาคการเกษตร 5 % รับจ้าง เช่น ก่อสร้างทั้งภายในและต่างจังหวัด อุตสาหกรรมเย็บผ้า
2. เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีการรวมกลุ่มทำนา หมู่ 1 และหมู่ 2 ปัจจุบันมีสมาชิก 120 ครัวเรือน ปัจจุบันมีข้าวในฉางประมาณ 2600 กระสอบ สมาชิกเริ่มหุ้นละ 50 บาท หรือ ข้าว 5-10 ต่าง เงินที่ได้จะหมุนเวียนซื้อข้าว และซื้อหาปัจจัยการผลิต กลุ่มเกษตรกรทำการออมทรัพย์ทุกเดือนๆละ 20 บาททั้งหมดมีสมาชิก 135 ครัวเรือน ปัจจุบันมีเงินเป็นกองทุนประมาณ 50,000 บาท

3. เกษตรกรทุกครัวเรือนจะมีฉางข้าวขนาดบรรจุประมาณ 5-10 ตันปัจจุบัน (ตุลาคม) เหลือข้าวในฉางประมาณ 80 กระสอบ/ครัวเรือน สัดส่วนการขาย : บริโภค เท่ากับ 80 : 20

โอกาสในการขยาย

1. เกษตรกรได้รวมกลุ่มกันเพื่อปลูกข้าวในหมู่บ้าน
2. การผลิตข้าวในพื้นที่ ต.ดอกคำใต้ถือได้ว่าเป็นการผลิตเพื่อการขายพื้นที่นามากกว่า 80 % ที่ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 เพื่อการขาย ฉะนั้นรายได้ส่วนใหญ่มากจากการการผลิตข้าว
3. มียุ้งฉางเพื่อเก็บข้าวของกลุ่ม ข้าวในพื้นที่มีคุณภาพได้รับการยอมรับ โอกาสในการขยายทำการแปรรูปข้าวสารและข้าวกล้องเนื่องจากปัจจุบันเริ่มมีปัญหาด้านการตลาด
4. ปัญหาน้ำท่วมเป็นปัญหาด้านกายภาพที่เกิดจากการขยายถนนทำให้การระบายของน้ำไม่ทันเกิดน้ำท่วมขังในพื้นที่ลุ่ม การแก้ปัญหาซึ่งเกิดขึ้นโดยเฉพาะนาน้ำท่วมมีมากถึง 50 % ซึ่งเกิดขึ้นทุกปีน่าเกษตรกรกล่าวว่าสามารถทำได้โดยการทำท่อระบายน้ำด้านทิศตะวันออกของพื้นที่